

KİTABİYAT

Haşim ŞAHİN*

Mustafa DAŞ, *Bizans'ın Düşüşü*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2006, 246 s.

Dünya tarihinin en önemli devletlerinden birisi olan ve yaklaşık bin yıllık tarihe sahip olduğu bilinen Bizans Devleti'nin çözülme ve nihayetinde 29 Mayıs 1453 tarihinde Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed tarafından ortadan kaldırılması süreciyle ilgili olan bu araştırma önsöz, kısa bir girişten sonra dört bölüm, sonuç, haritalar, bibliyografya ve indeksten müteşekkildir. Yazar eserinin önsözünde bu araştırmayı yapmaktaki hedefinin tarihi boyunca birçok tehlikelere maruz kalmasına rağmen ayakta kalmayı başaran Bizans İmparatorluğu'nun yaşama gücünü hangi faktörlerin tükettiği konusuna cevap aramak olduğunu ifade etmektedir.

Bizans Devleti'nin genel tarihi hakkında çok kısa değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünden sonra, "Bizans ve Batı Hıristiyan Dünyası" başlığını taşıyan birinci bölüm yer alır. Bu bölümde bilhassa 12 Nisan 1204 tarihinde Batılı Hıristiyan güçlerden müteşekkil Haçlı ordusunun Bizans Devleti'nin başkenti olan Konstantinapolis'i ele geçirmek suretiyle Bizans Devleti'nin buradaki siyasi varlığına son vermeleri sonucunda, Bizans'ta meydana gelen yeni siyasi anlayış ve değer yargılarına değinilmektedir. Latin işgali sonrasında daha da derinleşen Roma Kilisesi-İstanbul Kilisesi ayrımı, Latin işgalinin Bizans kamuoyundaki yankıları bu bölümün konuları arasındadır. Yazar, şehirlerin ecesi İstanbul'a giren Latinlerin yapmış olduğu zulümleri şu şekilde nakletmektedir:

"Bizans kamuoyu Haçlıların 'Kraliçe şehre' girişlerini toplumsal bir felaketin ve Tanrının seçtiği halkın esaretinin' işareti olarak görüyordu. Sokaktaki Bizanslı dehşetle, maruz kaldığı canavarca yağmadan sonra artık şehrin kutsallığını kaybettiğine vakıf olmuştu. Üstelik bunu yapanlar kendilerine İsa'nın askerleri adını verenlerdi. Kentteki yangınlar, tecavüzler ve sayısız iğrençlik, alçaklıklar, kadınlara ve çocuklara karşı işlenen barbarlıklar Bizans halkı tarafından peyderpey öğrenilmişti. Bizans kamuoyunda artık Latin adı her şart altında savaşılması gereken iğrenç kafiri ifade eder hale gelmişti. Böylece eskiden

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Tarih Bölümü.

beri Latinlere karşı Bizans kamuoyunda duyulan güvensizlik, şüphe kin ve düşmanlığa dönüştü”.

TAZİMATI

M. Daş'a göre, 1204 Latin istilasıyla birlikte ortaya çıkan bu Latin düşmanlığını ve Latinlere karşı duyulan nefreti Bizans kamuoyunun hafızasından silmek hiçbir zaman mümkün olmamıştır. IV. Haçlı Seferi neticesinde Bizans'ın başkentinin içine düştüğü bu acıklı durumun yanı sıra, Bizans'ın başkentini tekrar geri alıp siyasi istikrarını sağlama gayretleri, şehrin tekrar ele geçirilmesi sonucunda, tekrar ve eskisinden daha güçlü bir şekilde artan Latin tehdidi, İmparator VIII. Mihail'in uzlaşma gayretleri, dönemin Papalarının duruma müdahil olmaları, kiliselerin birleşmesi amacıyla toplanan Lyon Konsili, Fransa Kralı IX. Louis'in kardeşi ve Provence kontu Charles d'Anjou'nun tekrar İstanbul'u ele geçirme çabaları, Bizans aristokrasisinin ve Ortodoks kilisesinin *Union*'a karşı sert tepkileri ve bunun sonucunda Bizans'ta meydana gelen siyasi ve ekonomik çalkantılar, her geçen gün biraz daha güçlenen Osmanlı Beyliği'nin Bizans üzerinde tahakküm kurması gibi olaylar da bu bölümde anlatılan konular arasında yer almaktadır.

Eserin ikinci bölümü “Bizans: Krizler Ülkesi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde bilhassa ekonominin ve askeri teşkilatın bozulması üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Buna göre, zorlu bir dönemde, Bizans yüksek aristokrasisinin desteği sayesinde Bizans tahtını ele geçirmeyi başaran İmparator VIII. Mihail, 1261 yılında İstanbul'un tekrar ele geçirilmesinden sonra hem aristokrasiye olan borcunu ödemek hem de mevcut desteği sürekli hale getirebilmek için sosyal ve ekonomik dengeleri altüst edecek kararlar almıştır. Toprak aristokrasisinin sürekli şikayetçi olduğu vergi sistemi yüksek aristokrasi lehine peyderpey yeniden düzenlenmiş, böylece büyük arazi sahibi zenginler gittikçe vergi muafiyetleri elde ederken hazinenin vergi kaybını önleyebilmek için zengin aristokrasinin muaf tutulduğu vergiler köylülerin üzerine yüklenmiştir. Bütün bunlara vergi sistemindeki adaletsizlikler, tefurların/feodallerin Bizans köylüsünü serf durumuna düşürmesi, sürekli savaşlar eklenince Bizans ekonomisi neredeyse iflas edecek duruma gelmiştir. Ekonominin bozulması bir anlamda askeri bozulmayı da beraberinde getirmiştir.

“Halkına Yabancılaşan Devlet” başlığını taşıyan üçüncü bölümde Bizans'ta, bilhassa İmparator VIII. Mihail'in ölümünden sonra meydana gelen siyasi iktidar kavgaları ve bu kavgalar sonucunda zayıflanan merkezi idarenin alternatifi olarak tefurların yükselişi konu edinilmektedir. VIII. Mihail sonrası

dönemde Bizans tahtında oturan II. Andronikos Palaiologos (1282-1328) ile onun torunu III. Andronikos arasında başlayan taht mücadelesi Bizans'ın siyasi bütünlüğüne büyük bir darbe vurmuştur. Bu durumdan en fazla sınırdaki Türkmen beylikleri faydalanmıştır. Bir taraftan Osmanlılar, Bizans'a ait Bursa ve Latin istilası sırasında başkentlik yapmış olan İznik gibi şehirleri birer birer ele geçirirken diğer taraftan Umur Bey Bizans'ın iç işlerine doğrudan müdahale edecek duruma gelmiştir. Kısa süre sonra, bilhassa Umur Bey'in bir savaş sırasında şehit edilmesinden sonraki dönemde sınırın her geçen gün yükselen gücü Osmanlı Beyliği Bizans'ın iç işlerine müdahale edecektir. Zira, Bizans II. Andronikos'un ölümünden sonra da kargaşa içerisinde ve bu kez de Kantakuzenos ailesi hakimiyet peşine düşmüştür. Osmanlı tahtına Sultan I. Murad çıktığı zaman Bizans Devleti'nin siyasi gücü son derece zayıflamıştır. Çünkü, bu dönemde İmparator V. İoannes, "*efendisi Sultan Murad'ın emrinde vasallık görevi*" yapmaktadır.

Bizans Devleti'nin içinde bulunduğu bu siyasi buhrandan istifade eden sadece Osmanlılar değildir. Palaiologos hanedanı döneminde merkezi iktidarla bağlarını koparmış veya zayıflatmış, başkent dışındaki yerel aristokrat egemenler olarak adlandırılan feodal beyler/tekfurlar da bu durumdan ziyadesiyle istifade etmişlerdir. Yazara göre, Bizans'ta merkezi iktidarın etkinliğinin kırılması, siyasi parçalanmayı getirmiş ve bunun sonucunda da komşu güçlerin Bizans ülkesinde yayılmasına uygun bir zemin hazırlanmıştır. Tekfurların kendi öz çıkarlarını yönetimi altındaki halkın çıkarlarından üstün tutarak, baskıcı politikalar izlemeleri, Bizans halkını hem onlara hem de kendi devletlerine karşı yabancılaştırmıştı. Gayri Müslimlere karşı hoşgörü/istimâlet politikası izleyen Osmanlılar, Bizans halkı için kendi yöneticilerine göre tercih edilebilir bir seçenek olmuşlardır.

Eserin dördüncü bölümünde, Türk idaresinin Bizans halkı tarafından hangi şartlar altında bu şekilde tercih edilebilir bir seçenek haline geldiğini daha detaylı bir biçimde ortaya konulmaktadır. "Alternatif Seçenek: Türk Hakimiyeti" başlığını taşıyan bu bölümde, Bizans halkının kökleri XI. yüzyıla kadar uzanacak şekilde Türk asıllı halklarla ilişkilerinden başlamak üzere, Büyük Selçuklular, Türkiye Selçukluları ve nihayet Osmanlılar zamanındaki ilişkilerden bahsedilmektedir. Buna göre, Türkler, Roma İmparatorluğu'nun Bizans olarak değişmeye başladığı dönemlerden itibaren Avrupa Hunları, Sabarlar, Göktürkler, Hazarlar, Macarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Oğuzlar,

Kumanlar gibi devletler nezdinde Bizans ile temas içerisinde olmuşlardır. Bilhassa Türkiye Selçukluları devrinde mezhep çatışmaları ve ağır vergilerden bunalan Bizans halkı için Türkler en güvenli sığınma kapısı olmuşlardır. Türkiye Selçuklu Devleti topraklarında zaman zaman Bizanslı yöneticilerin sığındıkları dönemler dahi olmuştur. Mesela, VIII. Mihail imparator olmadan önce, ülkesinde adı bir komploya karıştığı için Selçuklu başkenti Konya'ya kaçmış, Selçuklu ordusunda kendisine komutanlık verilmiş ve Emir Kommenos veya Kondistabl unvanıyla Sultan II. İzzeddin Keykavus'un yanında Moğollara karşı savaşmıştır. Moğollar karşısındaki başarısızlık sonrasında, affedildiğini öğrenince tekrar ülkesine dönmüş, 1261 yılında İmparator VIII. Mihail adıyla Bizans tahtına çıkmıştır.

Daha sonraki dönemde de Bizans halkının Türklere yaklaşması devam etmiştir. Yazarın tespitlerine göre, XIV. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nun kaderini belirleme konusunda Bizanslı entelektüeller ve idareciler arasında iki görüş çekişmekteydi. Bir grup Katolik inanca girip Roma kilisesinin üstünlüğünü tanıyarak Batı'dan askeri ve ekonomik yardım almayı ve böylece imparatorluğun yıkımdan kurtulacağını savunuyordu. Bu görüşü savunanlara, *union* taraftarları, "*Latinophile* [Latin sever]" veya Latin partisi adı verilmekteydi. Bunun karşısında olan görüş ise, İmparatorluğun yıkılmasının önlenemeyeceğini, Türklerin hakimiyetine girerek imanlarını ve kültürlerini yaşatabileceklerini savunuyordu. Bu fikri destekleyenlere ise *union* karşıtları, "*Turcophile* [Türk sever]" veya Türk Partisi adı veriliyordu. İki grup arasındaki rekabetten, Bizans halkını zorla mezhep değiştirmeye zorlayan Latinler değil, kendi inançlarını serbestçe yaşamalarını sağlayan Türkler galip çıkmıştı. Bu yakınlık, Selçukluların yıkılmasında sonra Bizans sınırında güçlü bir devlet kuran Osmanlılar zamanında da devam etmiştir. Askeri açıdan Bizans'tan çok daha kuvvetli olan Osmanlı Beyliği, askeri alandaki başarısını izlediği idari ve ekonomik politikalarla desteklemiştir. Böylece, yazarın ifadesiyle, "*Bizans devlet teşkilatı gittikçe bozulup çözülürken Osmanlıların sağlam ve modern kurumlar oluşturmaları, dinî ve sosyal motivasyon gibi bir çok etkenler sayesinde Osmanlılar başarıya ulaşmışlardır*". Bizans halkı açısından Türklerin hakimiyeti benimsenen bir durum iken, idari kadro açısından durum her geçen gün çok daha vahim bir duruma gelmiştir. Osmanlıların ilerleyişi süreklilik arz etmiş, önce Btynia'daki araziler elden çıkmış, sonrasında Balkanlardaki şehirler Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Sultan Yıldırım Bayezid'in Timur'a mağlup olması Bizans'ın ömrünü yaklaşık elli yıl daha uzatmışsa da, M. Daş'ın

deyimiyle, 29 Mayıs 1453'te Bizans'ın düşüşü, aynı zamanda Osmanlı'nın fatih olarak taçlanması ilan edilmiştir.

Ülkemizde Bizans tarihi üzerine yapılan araştırmaların çok az ve mevcutların pek çoğunun da tercümeden ibaret olduğu düşünüldüğünde böyle bir esere duyulan ihtiyaç açıkça görülmektedir. Bu araştırma, Bizans Devleti'nin bilhassa 1204 yılında yapılan IV. Haçlı Seferi sonrası dönemden yıkılışına kadar geçen süreçteki siyasi, iktisadî ve sosyal bunalımlarını ortaya koyması ve Türk hakimiyetinin ne şekilde Bizans halkının alternatif seçeneği haline geldiğini göstermesi bakımından son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında alanında önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülebilir. Ancak, eserde, yazımdan kaynaklanan bazı teknik hataların göze çarptığını ve bu yazım hatalarının daha sonraki baskılarda düzeltilmesi gerektiğini de ifade etmek gerekmektedir.

TARİH DERGİSİ MAKALE TESLİM VE YAZIM KURALLARI

1. Dergimize yazı vereceklerin yazı ile birlikte adını, soyadını, adresini (iş adresini), telefon numaralarını, e-posta adresini, Banka Hesap Numarası ve Şubesini içeren bir bilgi fişi göndermesi gerekmektedir.
2. Makalenin 4 adet kopyası ile bir adet disket kaydının (Metin PC, Word'de Times New Roman 11 punto ve 1 satır aralığı ile yazılmalı, Sayfa Yapısı, A 4 Yatay, her kâğıda iki sayfa, Alt boşluk 0.75, Üst boşluk 0.75, Sağ boşluk 1.17 ve Sol boşluk 1.17, Cilt boşluğu ile Alt-Üst bilgi boşluğu bırakılmayacak şekilde oluşturulmalı, mümkünse derginin son sayısının sayfa yapısına uygun olmalı) gönderilmesi,
3. Son tashihten sonra makalenin 2 nüsha hâlinde teslim edilmesi,
4. Üç adet temlikname imzalanması,
5. Çeviri gönderenlerin mutlaka makalenin yabancı dildeki orijinal kopyasını göndermesi, ayrıca makalenin tam bibliyografik künyesini (derginin tam adı, yazarı, baskı yeri, yılı, cildi, sayısı ve sayfaları) bildirmesi,
6. Makalenin başına Türkçe özet (75-100 kelimelik) ve anahtar kelimeler (4-5 adet), makalenin sonuna İngilizce özet (Abstract) ve anahtar kelimeler konulması gereklidir.
7. İngilizce özet, Türkçe özeti çevirisi olmalı ve Abstract (özet) üst başlığından sonra makalenin İngilizceye çevirilmiş tam başlığı yer almalıdır.
8. Makale içinde ve dipnotlarında geçen eser adları italik olarak yazılmalıdır.
9. Makale yazarı, unvan, kurum ve e-posta adresini ilk notunda (asteriks ya da yıldızlı not) verilmelidir.

Diğer Hususlar:

1. Tarih Dergisi, İ.Ü. Rektörlüğü'nün ilan ettiği 4 yayın döneminin ikisinde ve yılda 2 sayı olarak yayınlanır.
2. Makaleler üç hakeme gönderilir ve üç hakemden ikisinin olumlu raporu üzerine yayınlanır.
3. Makaleler gönderiliş sırasına göre hakem listesine alınır.
4. Makaleleri yayınlanan yazarlara yayın yönetmeliğine göre İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nce te'lif ücreti (aynî veya nakdî olarak) ödenir.

İrtibat Adreslerimiz ve telefon numaralarımız:

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Kesik (409 no'lu oda).
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Laleli/İstanbul.

212 455 57 00 / 15913, 15898

Cep: 0 555 325 28 27, 0 533 734 98 44

e-mail: tarihdergisi@hotmail.com